

Мандрівний письменник, мудрий філософ був своєрідною, оригінальною особистістю, створивши багато поетичних і прозових літературно-філософських праць, що стали значним доробком науки й літератури світового масштабу. За життя автора вони не публікувалися, а поширювалися в рукописах та численних листах про цю чудову людину.

Народився Г. С. Сковорода 3 грудня 1722 року в с. Чорнухах Лубенського повіту на Полтавщині в сім'ї незможного козака. Спочатку навчався у дяка, а згодом - у сільській церковно-парафіяльній школі. Чимало років вчителював у Переяславському колегіумі, де розробив курс лекцій "Рассуждение о поэзии и руководство к искусству оной", що не дійшов до нас.

У 1755-1759 рр. проживав у с. Ковраї на Переяславщині, працюючи домашнім учителем. Тут написав значну частину поезій збірки "Сад божественних песней". У 1759 р. його запросили на посаду викладача Харківського колегіуму, де він склав для учнів "Начальную дверь к христианскому добровранью" (1766) - підручник із питань моралі. Та в педагогічній роботі викладача постійно виникали непорозуміння з церковниками, які обурювалися світським характером його праць та сміливістю, оригінальністю й критичною тогочасним порядків.

У другій половині 60-х років написав філософські праці "Нарисе, Розмова про те, пізнай себе" і "Симфонія, названа книга Асхань, про пізнання самого себе". У 1769-1777 рр. піти збірку байок "Байки Харківські". Певні Сковорода написав "Беседу, названу Двоє, про те, що легко бути ближнім" та "Диалог, або Розмова про давній світ" та ін.

Останні чверть року учений провів у мандрівках по Україні, поширюючи своє філософське вчення серед народу. Подорожуючи від села до міста і навпаки, він завжди проповідував свої ідеї, створивши за цей час основи філософських трактатів. Помер мислитель 9 листопада 1794 р. в с. Іванівці Харківської губернії (тепер с. Сковородинівка Золочівського району). На своїй могилі ввели написати знамениті слова: "Світ ловив мене, але не спіймав". Кошичний учень і вірний друг просвітителя М. Ковалінський завершив біографію "Жизнь Григория Сковороды" такими словами: "...він любив завжди природну мову свою й зрідка змушував себе розмовляти іноземною..."

Надгробний напис: Григорію Савичу Сковороді, що в Бозі спочив 1794 року жовтня 29-го дня.
Духовний бозолюб, за істину борець, Словом і розумом, і всім життям мудрець, Любителю простоти і від суєт свободи, Відверто щирый друг, Адоволенний завжди, Досяг вершин наук,

пізнавши дух природи, Для серця зібний це візирець Сковороди.

Михайло Ковалінський (Переклад автора статті). Сковорода вів простий спосіб життя: був скромним, безорієнтовним, не жадним і доброзичливим. Завжди спав мало, рано вставав, ходив пішки на прогулянку, був багаторий, веселий, рухливий, витриманий і дотепний. Він проповідував ідею простоти й щирості, часто відривав хворих та убогих, вітаючи їх та допомагаючи матеріально, вибирав друзів і любив їх за великим серцем.

Микола МАНДРИКА *

Співець божественних пісень

Він був набожним без марнотривства, ученим без занепадності, поведінкою просто, без лестощів. На проповіді духовних вельмож, яких мав чимало, рішуче відмовлявся від привабливості, від чистоти, мовля, не хотів примножувати собою кількість нероб, фарисаїв. Поет протестував проти влади речей, адриств, багатства та вигискування трудивників, котрі тягнуться до спорідненої праці, - соціального повсюдення людини. Він зневажав користолюбство, заздроті, багатство, понажив науку, незалежність, любив усамітнення та свободу. Проте аскетичний вегетаріанець не цурався й земних утіх: полював добрий пугар пива чи вина.

На запитання харківського губернатора, чого він не

Водночас Сковорода завдав Святому Письму найбільшого удару. Ось як характеризує він свою улюблену книгу: "Знай, що Біблію читати і ложь сю питати єсть то же"; "Біблія єсть ложь і буйство Боже не в том, чтобы лжа нас поучала, но только во лжи начедала следы и стези, ползущий ум возводящий к пресмысленной истине"; "Сей седмизлавыи дракон (Біблія), вод горьких хлябы наблевая, весь свой шар земной покрыв суверием. Она не иное что єсть, как басуинос, но будто Богом осуществленное и зашипенное разумение"; "Біблія весьма єсть дурною и несложною дудкою, если ее обрамчат к нашим плотским делам, будущий терновник, горькая и некусная

XVIII ст. Сатирична "Всякому городу нрав и права" спрямована не лише проти людських недоліків, а агалі проти тодішнього суспільного зла:

Тому б загартать побільше грядице, Той чужеземну худобу завое, Той як мислитель собак підйма, В наших гостей повеи дим, мов корчма. В мене ж на світі лиш дума одна, Все з голови не виходить вона. Зводиль юрист по-своему права, В диспут студенту трицаць голова,

Поет оспівує вільне життя у злагоді з природою, засуджуючи марність багатства, славить простоту, скромність і мудрість народу:

Вас Бог надліва грядице, та коли б не відбраи, Моя же доля з бідаками, та цю мудрости Бог дав. Тема свободи, вільності була однією з найважливіших тем його поезії. У вірші, присвяченому гетьманові Богдану Хмельницькому, він пише:

О, якби ж мені в дурні не пошитись, Щоб свободи не міг я лишитись. Будь слави повік, о муже-обранець,

сава і Демон. Певніме він висловлювався і без передників. Фагтазіл Сковорода створила навіть персонаж у його листах. Колишє за кордоном його друг М. Ковалінський зустрівся з людиною, схожою з Григорієм і обличчям, і званнями, і поведінкою. Філософ "закохався" в того дивника заочно й іменем Давида Мейнгарда підписував деякі свої твори і листи, називаючи ним псевдонімом і свого друга Михайла. Серед сковородинських підписів трапляються імена і псевдоніми: "Твій друг Григорій Сковорода"; "Твій слуга і друг Григорій Давид Мейнгард" та інші.

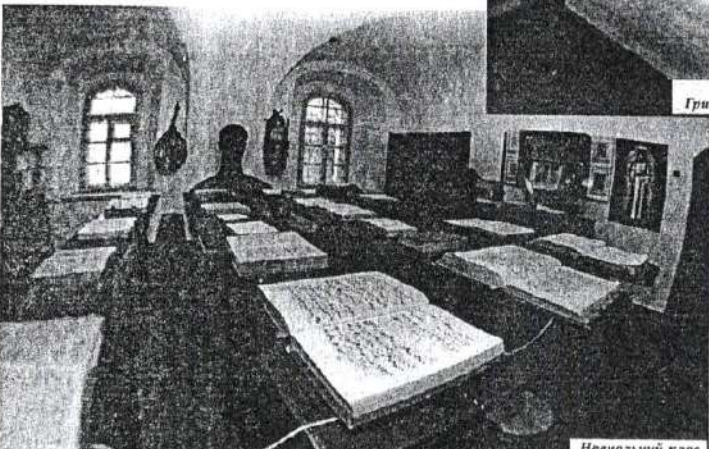
У притчі "Благородній еродій" він висловлює мавпу Писек за її безтовковність дурниті. У цьому образі філософ висміє тодішній дворянський навчальний заклад, де чужоземні навчали панів приторкувати чужою мовою, нехтуючи рідну, виховували паразитів, дармодів і безбачевців. Ця притча актуальна саме сьогодні, бо багато українців розмовляють "каліченною мовою" - "обісповітною", а діти соромляться спосіб рідної української мови. Те саме можна сказати і про притчу "Убогий Жайворонок", де автор висловлюється про виховання й самовиховання, а діалог "Потоп зміни" ґрунтується на біблійній розповіді про змія з Апокаліпсису, де він зображений уособленням всякого зла.

Про високу ерудіцію Сковороди свідчать його твори, переклади, глумачення деяких біблійних висловів, прийняти до творів тощо. Наприклад: "Архистратиг-славенски - первосвобода, спречь над вояждия вояд Сатаи... слово-еврейское... Славенски - супостат... Мотыла єсть ветхозавьянское слово, римски ескремент".

Про Сковороду відомі писемнозаванія вилитних письменників, діячів культури та вчених: Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліна, О. Петеши, І. Нечуж-Львівського, О. Вільчюго та ін. Шевченко, зокрема, критикував філософа за мову його творів, що була мішаниною російської, української, старослов'янської, навіть латинської мови.

П. Кулін у своєму "Трипцько Сковорода" зазначає, що завдяки його активній діяльності "воссреєннє народу почалося". Проте й він зауважував Сковороді, що той "рідне слово занебрав". І. Франко у "Нарисі історії української літератури до 1890 р." відзначає своєрідне життя мандрівного філософа, котрий "...всім своїм життям проповідував відрєчення від гідності і почесств свєту, від ученої чи урядової карєри". За словами І. Франка, він був олим із найвидатніших за своєю індивідуальністю постом у старорусській і давній українській літературі на великому просторі часу - від "Слова о полку Ігоревім" до Котляревського й Шевченка. "Байки Сковороди, - казав він, - писані гарною, деколи навіть трагічною прозою". Вони в десять разів глибше і краще розказані, ніж твори Сааді цього жанру.

Г. С. Сковорода у свій час був єдинокласично освіченою людиною. Його вплив позначився на творчості Котляревського й Шевченка. Його високо цінили Л. Толстой, М. Ковалінський, М. Рильський, П. Тичина, автор літературної симфонії "Сковорода" і багатьох інших поезій про його, та інші митці, які втілювали у своїй творчості світлий образ видатного письменника.

Переклад-Хмельницький музей Григорія Сковороди, Воскова фігура.

обирає собі певного місця в житті або якусь посаду, не вступає до певного соціального стану, мудрець відповів образно: світ подобий до театру: де, щоб зіграти з успіхом, вибрати роль за злібноюстю. Дійові особи в театрі ціняться не за значенням ролі, а за цінністю ідеї, дої гри на кону. А він, мовля, не уявляє своєї ролі в світовому театрі, крім особи простої, безпечної, усамітненої, а образи по роль, зазначається задоволенням нею до кінця. Його вчення було непростим і суперечливим, проте постійним в його житті: вільність, свобода, чисте сумління, "сродна праця" тощо. Найбільше суперечностей в поглядів Сковороди на Святе Письмо. Він не лише часто цитує його і глумиться у своїх творах, що майже всі побудовані на Біблії, називав її світом символів та образів, що криють у собі вінний світ істини. Циклон "Байки Харківські" передує листу-присягати, в якому автор

Вольности отче, герою Водане!

Мотив вільності домінує і в інших поезіях, зокрема в пісні про духовний спокій: "Мне вольности одна єсть нравна". Ця тема перекується з темою супкою в пісні 24-й:

О наш спокое небесний! Де з очей наших сховаєсь? Ты для нас завжди чудесный, прїзїобіч поелая ти нас".

Байки Сковороди написані прозою, а художня фабула в них стиліза й лабоначна, але суть не у факті, а в "силі" - морально-міркуванні в другій частині байки. Перші півтора десятка байок він створив після звільнення з Харківського колегіуму. Такі байки як "Два ценных камушка Алмаз и Смарагд", "Верблюд и Олень", "Навоз и Алмаз", "Пчела и Шершень", "Щука и Рак" та інші, також містять чимало біблійних висловів.

У філософських трактатах автор залучає до співрозмови декілька дійових осіб для пожавлення розповіді і з'ясування істини, які шукають відповіді на порушені питання. Тут присутні представники автора, що висловлюють його думку. Так, уже в одному з перших творів цього жанру "Нарисєс" діють Лука, його Друг, Суєсіл, а потім Клеопта, Філон, Памва, Антон та ін. В наступному творі - "Книга Асхань, про пізнання самого себе" діють особи ті ж самі, а згодом з'являються нові персонажі. "Розмова, звана алфавіт, чи буквар світу" представляють Яків, Афанасій, Логвин, Ермолай, Григорій та ін. А в творі "Пря бесу со Варсавою" виступають Вар-

же, тобоко, Не клади гнїзда високо, Мости - зеленї травї, На молоденькій муравцї... Нащо мені замилити, Що в селї родила мати? Нехай у тих могок ретєсья, Кто високо агору вїтєсья. А я буду собі лихо Коротати мило дні, Так мите мене все лихо, Щастя Бог поше мені.

Коли цей матеріал з'являється в друку, його автор не преследує жад, зливості життя. Редакція щиро сумує.